

УДК 911(07)

Оксана Браславська,
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
географії та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ІННОВАЦІЇ Й СУЧАСНА ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА

Розглядається місце географії в системі навчально-виховного процесу, вказується на необхідності удосконалення її викладання, так як впровадження наукових інновацій сприяє зближенню теорії з практикою та всебічному розвитку кожної особистості.

Ключові слова: інновації, географічна освіта

Рассматривается место географии в системе научно-воспитательного процесса, указывается на необходимости усовершенствования ее преподавания, так как внедрение научных инноваций способствует сближению теории с практикой и всестороннему развитию каждой личности.

Ключевые слова: инновации, географическое образование.

The place of geography in the system of educational process is observed, the paper indicates the necessity to improve the way of teaching, as the introduction of scientific innovation promotes the convergence of theory and practice and the all-round development of each individual.

Key words: innovation, geographical education.

Поступ України в світове товариство зумовлює орієнтацію пріоритетних напрямів науки і освіти на підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного росту. Саме тому перед сучасною освітою ставляться завдання перегляду всієї системи навчально-виховного процесу школи і ВНЗ зі зверненням особливої уваги на необхідності удосконалення викладання циклу географічних дисциплін, забезпечення мобільності та конкурентоспроможності вчителів-географів.

До недавнього часу в географії, як в навчальному предметі, що є професійно значущим для майбутнього дієвого члена суспільства, прослідковувалося зниження рівня зацікавленості і навіть сприйняття із-за проблеми її теоретичності і величезного обсягу інформації про географічні явища, природні і соціальні об'єкти, населення, виробництво, міжнародні

взаємовідносини тощо, які мало поєднувалися з розглядом екологічних проблем, об'єктивним аналізом стану економіки не лише своєї, а й інших країн. Тобто, за словами А. М. Берлянта, відбулося перетворення географії в якусь субдисципліну в рамках природознавства, що розуміється механічно [1].

В останні десятиліття з допомогою нових програм, творчих видань науковців, вчителів-практиків більш чітко вичленено тісні зв'язки фізичної, економічної і соціальної географії з іншими науками й всім комплексом наук про природу, що ще раз доводить значимість географії у розвитку творчої особистості, у вивченні нею законів взаємодії між суспільством і природою в різних аспектах.

Питання інноватики розглядалися в працях В. Загвязінського, І. Дичківської, К. Ангеловськи, Д. Гамільтона, Р. Хейвлока та ін. Так І. Дичківська інноваційність розглядає не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності вона вказує на те, що він означає відкритість вихователя до педагогічної взаємодії з вихованцями; відкритість культурі й суспільству; відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу.

Інтеграція вітчизняної освіти в європейський освітній простір, на нашу думку, сприятиме вихованню людей творчих з високим рівнем компетентності, приведенню освітянської сфери у відповідність з новими потребами людини і суспільства, виведенню держави на новий рівень соціально-економічного розвитку. Євроінтеграційні процеси в освітянсько-науковій сфері пов'язані з приєднанням України до Болонського процесу. Адже Болонський процес – це гармонізація європейської освіти, набуття нових конкурентних переваг, досягнення нового рівня професіоналізму спеціалістами. Обов'язковою є наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти. Визначальними критеріями процесу є «якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти» [2].

Основною характеристикою оновленої освітньої системи є її прагнення до реалізації завдань навчання і виховання особистості, дотримання людиноцентристських тенденцій та педагогіки толерантності. Ці положення визначають мету освіти і виховання, реалізацію її змісту, зміну цінностей, інформаційно-технологічне забезпечення навчально-виховного процесу.

Формулювання цілей статті. За аналізом останніх досліджень встановлено, що здійснення заходів щодо втілення в життя положень Болонського процесу супроводжується розробкою науково-теоретичних та

методичних засад і, зокрема, інноваційної освітньої діяльності, яка відноситься до творчого застосування педагогом нової формації нововведень, в результаті якого виникають нові освітні методики, оновлюється зміст та форми навчання і виховання. Проблема впровадження інноваційних технологій є об'єктом дослідження науковців галузі освіти і практиків. Як відомо, основним чинником розвитку будь-якої країни є впровадження науково-технічних інновацій, тобто застосування нових, більш продуктивних технологій, а їх розробниками виступають творчі, енергійні люди, які здатні до проведення інноваційних змін. В освіті педагогічні інновації виникають для вирішення конкретних ситуацій, різноманітних педагогічних, методичних і практичних проблем, що ще не знайшли свого узагальнення в географічній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки визначено ряд інноваційних технологій, які застосовуються багатьма вчителями й зокрема, географами. Однією з них є особистісно-зорієнтоване навчання, яке є втіленням вікових надбань педагогіки, де центральне місце в освітньому процесі займає особистість, молода людина, яка прагне максимальної реалізації своїх можливостей та сприйняття нового. Саме повернення освіти до кожної окремо взятої особистості і є головною метою навчально-виховного процесу на відміну від формальної передачі вихованцю знань та вмінь у традиційних технологіях.

Нова технологічна система, яка б дозволяла передавати значній кількості людей певний об'єм інформації – впровадження дистанційного навчання на основі комп'ютерної техніки. Дистанційне навчання географії є формою отримання освіти, нарівні з очною і заочною, при якій в навчальному процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні методи, засоби і форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях.

У вигляді певних дидактичних моделей педагогічна технологія визначає проект навчального процесу, який зумовлює зміст, методи, форми навчальної, дослідницької, пізнавальної діяльності учнів на уроках географії. Інноваційні технології в географічній освіті – це наступна сходинка зближення теорії з практикою, це прив'язування конкретної методики до певних умов. До інноваційних належать інтерактивні технології – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка переслідує конкретну мету: створення належних умов навчання і виховання, за яких кожна особистість зможе відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність. Це можливо лише в постійній активній взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Інтерактивні методики використовуються як у структурі традиційних уроків, так і при проведенні нетрадиційних. Їх можна застосовувати і під час актуалізації знань, вивченні нового матеріалу, його закріпленні, повторенні. Даючи відповіді на нестандартні за змістом запитання, розв'язуючи незвичні

проблеми, займаючись географічною дослідницькою роботою в природі й соціальному суспільстві, учні відкриватимуть нове, непізнане, робитимуть свої маленькі відкриття. Саме дослідницька робота пов'язана з навчальною роботою в географії і має міжпредметний зміст, є сучасною та актуальною – широко висвітлюється засобами масової інформації, містить елементи експериментальних досліджень і практичного використання, спирається на певну матеріально-технічну базу.

Практика свідчить, що ефективним у застосуванні є метод моделювання педагогічних ситуацій, вирішення аналітичних і конструктивних географічних задач, уроків, навчально-дослідницьких робіт, екскурсій, експедицій, подорожей. Вчитель аналізує певну педагогічну ситуацію, а суб'єкт навчання шукає засоби її вирішення, виробляє критерії і показники її оцінки. І все це залежить від рівня його педмайстерності і професійної компетентності.

Актуальними сьогодні є також нові інформаційні технології навчання, які включають програмоване навчання, експертні системи, мультимедіа, імітаційне навчання. В напрямку усвідомлення проблемності освітніх завдань вчителями географії та пошуку варіантів їх вирішення спрацьовують технології евристичного навчання: модифіковані евристичні лекції (інструктивні, діалоги, методологічні, предметні лекції, подорожі, конструювання), самоорганізуючі, пошукові, з груповою і індивідуальною роботою уроки, евристичне занурення, творчий тиждень на географічну тематику, евристична олімпіада.

Формування готовності вчителя географії до роботи на основі сприйняття сучасних педагогічних технологій має досить велике практичне значення, адже навчальні заклади нового типу, кожен з яких має право працювати за авторськими програмами, потребують вчителів з високим рівнем знань, зі сформованим характером, акторськими і організаторськими вміннями, інноваційним мисленням, здатних оцінювати, розпізнавати кожную ситуацію і досягати творчого стану.

Психологічною основою запровадження інноваційних технологій в географії є креативність як принцип навчання, що поєднує навчальну діяльність того, хто вчить і пізнавальну активність того, хто вчиться в результаті застосування попередніх навичок дослідництва та власного практичного досвіду. Розкриваючи складові педагогічної майстерності, Я. А. Коменський відзначав, що альфою та омегою дидактики повинен бути пошук та відкриття способу, при якому б вчителі менше навчали, а учні більше б вчилися. Ці положення неможливо замінити ні моральними умовностями, ні зміною системи оцінювання, ніякими формами, ніякою дисципліною, ніякими статутами. Недаремно золотим правилом в роботі педагога є твердження про те, що: «Тільки особистість може діяти на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна створити характер».

Особливо цінні й такі, що не втратили свого значення в наші переломні часи, є погляди А. С. Макаренка на необхідність формування ще у процесі професійної підготовки молоді до майбутньої діяльності під час навчання педагогічної майстерності. Він радив давати студентам педагогічних ВНЗ знання про технічний аспект діяльності, створювати умови для формування професійних умінь, володіння основами педагогічної техніки. На його думку, майстерності педагога необхідно навчати так, як лікаря і музиканта. Відтак, тільки тоді нові ідеї, прогресивні принципи та прийоми допоможуть вчителю створювати нові педагогічні технології, впроваджувати різноманітні інновації в навчально-виховний процес, коли ним застосовуватимуться прогресивні принципи та прийоми, і тільки тоді буде перебудовано всю систему виховання і навчання. Таким чином, врахування названих вище принципів і засвоєння основних напрямків педагогічних інноваційних технологій дозволить суттєво підвищити якість всього навчально-виховного процесу і значно поширити можливості всебічного розвитку особистості педагога.

Зараз змінюється загальний підхід до підготовки вчителів, здійснюється перехід від традиційного (інформаційного) до проблемно-методологічного навчання, що озброює майбутнього вчителя-географа конкретними методологією й інноваційними технологіями, дає змогу поставити його у позицію дослідника, який разом з учнями вивчає закономірності розвитку довкілля та застосовує здобуті знання в реальному житті. Отже, основними висновками роботи є твердження про те, що послідовне застосування інноваційних технологій дасть можливість розв'язати завдання розвитку творчої особистості вчителя географії, підготувати майбутніх вчителів до роботи в реальних педагогічних ситуаціях, до самостійної організації навчально-виховного процесу.

За умов, які склалися в географічній освіті, коли до навчального процесу введено предмети, які є самостійними складними, систематичними комплексами (екологія, економіка, етика), виникає необхідність визначення в усіх науках, в тому числі в географії, їх окремих елементів (знання, концепції, опис явищ, визначення властивостей, вплив на організм людини чи людське суспільство тощо) для чіткого співвідношення й уникнення дублювання матеріалу. Саме тому, використовуючи матеріали нових дисциплін і не відкидаючи предметно-натуралістичний підхід, необхідно сформувати комплекс методик з фізичної та соціально-економічної географії, який включає дидактичні географічні, екологічні, економічні чи будь-які інші засоби. Завдяки швидким змінам суспільного життя географія, докорінно й невинно оновлюючись, перетворюючи спадщину у відповідності з вимогами сьогодення, намагається зберігати незмінність власної структури при всій її лабільності, генетичній гнучкості, здатності до інновацій.
